

Katowice — Miasto Kreatywne Muzyki UNESCO na przykładzie Instytucji Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia”

JOLANTA SZULAKOWSKA

Akademia Muzyczna w Katowicach · ✉ poliwoda@autograf.pl

To nie umiejscowienie geograficzne, lecz narracyjne określa nasze położenie. Mieszkamy w mniej i bardziej rozbudowanych opowieściach, nie zaś w obiektywnych i fizycznie opisywalnych przestrzeniach. Nasze narracje wywierają wpływ na miejsce. Zamieszkując kulturę, istniejemy w relacjach, a do wytworzenia relacji potrzebne są opowieści¹.

Wprowadzenie

Eksplikacja procesów społeczno-kulturowych przemian w Katowicach wymaga, w opinii autorki, przyjęcia dwóch założeń i przedstawienia jednego terminu socjologicznego — globalizacja². Z jednej strony podążam za Władimirem Toporowem i jego tezą, iż miasto jest mitem³, z drugiej zaś wkraczam w zakres pojęcia Edwarda Saída o „geografii wyobrażonej”, która na naszych oczach podlega owej metamorfozie w odniesieniu do mojego miasta. Geografia wyobrażona „oznacza, że nasze postrzeganie świata jest podłączone do kulturowych wyobrażeń — uwarunkowane przez

---

1 Przemysław Czapliński, *Poruszona mapa. Wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku*, Kraków 2016, s. 322.

2 Zob. Barbara Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2008, s. 240.

3 Zob. Władimir N. Toporow, *Miasto i mit*, wybrał, przełożył i wstępem opatrzył Bogusław Żyłko, Gdańsk 2000.

narracje, obrazy, stereotypy i uprzedzenia... jest pochodną postrzegania, a nie twardych danych”⁴.

Mieszcząc się w zbiorze topiki przestrzennej — zbliżona do geopoetyki⁵, czyli badania miejsc w tekstach kultury zakotwiczonego w strategiach opisów regionalistycznych przenikającego się z tezami socjologicznymi o społeczności poprzemysłowej i cechach zbiorowości lokalnej jako o „strukturze społeczno-przestrzennej”⁶ — owa imagologia terytorialna bazująca na „restytucji lokalizmów i regionalizmów”⁷ „obejmuje sensoryczne i symboliczne implikacje relacji człowieka z miejscem, kładzie nacisk na te kulturowe praktyki, które oddziałują na tworzenie lokalnej wspólnoty i konstruują imaginarium ważne dla obrazu regionalnej tożsamości”⁸. Przecież sam Claude Lévi-Strauss w swoim słynnym *Smutku tropików* porównał miasto do symfonii lub poematu, podążam zatem za tym wskazaniem...

W ramach geopoetyki kulturowej⁹ moje przedstawienie to refleksja nad swoistym śląskim *genius loci*, nad „splątаныmi historiami”¹⁰ tej ziemi. Trzeba tu przywołać specyficzne cechy tego regionu, takie jak mentalność pogranicza, kompleksy i duma zarazem, hierarchia wartości, etos pracy i własna celebrowanie odpoczynku. Ponadto cechują mieszkańców: tolerancja dla innych obszarów (wielowiekowe współistnienie dwóch wyznań), uznanie dla edukacji (istniejący od średniowiecza szlak klasztorów,

4 P. Czapliński, *Poruszona mapa...*, op. cit., s. 9.

5 Zob. Elżbieta Rybicka, *Geopoetyka (o mieście, przestrzeni i miejscu we współczesnych teoriach i praktykach kulturowych)*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. Michał P. Markowski, Ryszard Nycz, Kraków 2006, s. 471-490.

6 B. Szacka, *Wprowadzenie...*, op. cit., s. 107-108.

7 Ibidem, s. 240.

8 Małgorzata Mikołajczak, *Geografia wyobrażona regionu — wstęp do regionalnej komparatystyki*, w: *Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni*, red. Daniel Kalinowski, Adela Kuik-Kalinowska, Małgorzata Mikołajczak, Kraków 2014, s. 5-20.

9 Zob. Edward Kasperski, *Geopoetyka. Ku nowej poetyce przestrzeni — pierwszy krok w chmurach*, w: *Geografia wyobrażona...*, op. cit., s. 21-40. Obok literackiej i artystycznej, geopoetyka kulturowa zakłada „uwewnętrznienie i symboliczne przetworzenie przestrzeni... jej antropomorfizację”.

10 Edward W. Said, *Kultura i imperializm*, przeł. M. Wyrwas-Wiśniewska, Kraków 2008, s. 1.

szkoly różnych wyznań), gospodarności, zajęć wspólnotowych (chóralistyka, orkiestry dęte), brak romantycznych uniesień przy przeważająco mocno ugruntowanej świadomości państwowej i kulturowej, gotowość do zrywów w obliczu zagrożenia „małej ojczyzny” i do szybkich przemian (dzieje rozwoju Katowic od małej wsi do metropolii w krótkim okresie od 1865 roku).

Dotychczas kojarzone jako centrum przemysłowe, ośrodek myśli technicznej i raczej odwrócone od postulatów ekologicznych Katowice zmieniły gruntownie swoje oblicze. Powstaje pytanie, jakie są rezultaty i przyczyny wzrastającej popularności uczestnictwa w aktywności pozaprzemysłowej, spędzania czasu na koncertach czy w teatrze, odwiedzania coraz liczniej powstających restauracji, klubów i miejsc integracji towarzyskiej.

Rzecz jasna, nie wszystko sprowadza się do słynnej Strefy Kultury, czyli siedziby katowickiej Narodowej Orkiestry i terenów Muzeum Śląskiego zachęcających do spacerów, do nowej Sali Koncertowej Akademii (projektu Tomasza Koniora) czy do aktywności w nowo powstałym Centrum Kongresowym i do zorganizowanych licznych nowych tras turystycznych w rejonie całego Śląska. Przemiany owe mają charakter trwały, zmieniają oblicze miasta i regionu, inspirują mieszkańców i turystów, kreują bodźce natury snobistycznej, inspirują władze samorządowe do podążania za zapotrzebowaniem mieszkańców i przybyszów i z tych dążeń zarazem wynikają.

Dzieją się tu zjawiska nowej konfiguracji kodów kulturowych, orientacji dysponowanych tak przez odwiedzających z zewnątrz, jak i — przede wszystkim — przez mieszkańców; rodzą się stany emocjonalne dumy z tych obiektów oraz chęć ich promocji poza Katowicami. Miasto inaczej już rysuje się w świadomości mieszkańców i przybyszów, czyli przemianie ulega postrzeganie miasta¹¹.

Czy ma to związek z charakterem pogranicza, ze zjawiskiem konglomeratu odwiecznych wpływów docierających z różnych stron ościennych? Czy istotny jest fakt sąsiedztwa z mieszcząską obyczajowością

11 Zob. Andrzej Majer, *Świadomość miasta — miasto w świadomości*, w: *Przemiany miasta. Wokół socjologii Aleksandra Wallisa*, red. Bohdan Jałowiecki, Andrzej Majer, Marek S. Szczepański, Warszawa 2005, s. 53–67.

zamożniejszego sąsiada zachodniego i intensywnego kulturowo rejonu Dolnego Śląska, czy też wielowiekowa tolerancja wyznaniowa i zgodne współżycie mieszkańców wraz z mieszaniem się kanonów późnego nowego mieszczaństwa z robotniczo-ludowym fundamentem na podkładzie braku romantycznych wzorców i ciągle niekwestionowanej tradycji?¹² Pytania te są kwestią odrębnych rozważań, których tematyka nie pozostaje jednak całkiem bez związku z poniższymi refleksjami.

1. **Mit miasta** i jego transformacje w jakość postprzemysłową ostatnich lat to nadal fascynujący czynnik społecznych przeobrażeń. Skoro mity mogą mieć charakter lokalny, na co zwraca uwagę autorytet antropologii kulturowej Jack Goody¹³, to ten przekaz, od pokoleń obecny w śląskiej i ogólnopolskiej świadomości, ma funkcję mitu założycielskiego wynikającego z technologicznej historii, z ośrodka dziewiętnastowiecznego kapitalizmu, z robotniczych rytuałów, które „inscenizują ów mit”¹⁴.

O współistnieniu wielu języków w mieście mówi Bogusław Żyłko we wstępie do książki Władimira Toporowa w kontekście powstania miasta, wysuwając na czoło swoich rozważań dychotomiczne kwestie koncentryczności i ekscentryczności, wieloetniczności, wielojęzyczności i poliglotyzmu semiotycznego, czyli obecności wielu „języków kultury” — heteroglosji, na wzór Bachtinowskiej polifonii¹⁵. Ma to odniesienie do „rozszerzonej tożsamości autonomicznej”¹⁶, jak można by określić niezmiennie stan śląskiej świadomości.

---

12 Zob. Henryk Barycz, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*, Katowice 1979; *Górny Śląsk na moście Europy*, red. Marek S. Szczepański, Katowice 1994; *Oblicza literackie Śląska*, red. Jan Malicki, Katowice–Opole–Cieszyn 1992; *Regionalizm a separatyzm — historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, red. Maria Wanatowicz, Katowice 1996; Zbigniew Zielonka, *Śląsk, ogniwo tradycji. Rozważania o historii i kulturze*, Katowice 1981.

13 Zob. Jack Goody, *Mit, rytuał i oralność*, przeł. Olga Kaczmarek, Warszawa 2012, s. 35.

14 Według Josepha Campbella „rytuał to inscenizacja mitu”. Zob. Joseph Campbell, *Potęga mitu. Rozmowy Billa Moyersa z Josephem Campbellem*, oprac. Betty Sue Flowers, przeł. Ireneusz Kania, Kraków 2007, s. 209.

15 Bogusław Żyłko, *Wstęp tłumacza. Miasto jako przedmiot badań semiotyki kultury*, w: W. Toporow, *Miasto i mit*, op. cit., s. 5-27.

16 Jerzy Nikitorowicz, *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*, Białystok 1995, s. 93.

Wyzwaniem kulturowym jest rozważany obecnie dialog kultur rozumiany jako uczenie się „kompetencji do komunikacji międzykulturowej”¹⁷, czyli postawa otwartości na innych, motywacja do wzbogacania własnych zakresów, co przeciwdziała istniejącej i pogłębiającej się „segregacji, izolacji kulturowej, zamykaniu się i tworzeniu kulturowych gett czy bezkrytycznemu uleganiu tendencji uniformizacji stylów życia”¹⁸. Taki dialog prowadzony jest na śląskiej ziemi od wieków poprzez tolerancję dwuwyznaniową, kultywowanie obyczajów plebejskich i mieszczańskich przy umacniającej się od XIX wieku nowej kulturze przemysłowej; podkreślić należy ponadto wielowiekowe współistnienie orientacji tak niemieckich, jak i czeskich (pieśni, język, rytuały) czy z południa Europy (wiedza o sztuce, traktaty i prądy artystyczne).

Interesująca jest w tym kontekście teoria inkontrologii Andrzeja Nowickiego¹⁹, który akcentuje inne jeszcze cele owego dialogu, jak wzbogacenie samego siebie o podjętą od nowa interpretację, skutkiem czego dochodzi do własnej ewolucji osoby pod wpływem zaistniałego spotkania. Rezultatem takiego stanowiska jest tworzący się od dwóch dekad wielokulturowy obraz miasta na bazie przyswajania innych wzorów (kulinarnych, awangardowych w sztuce, życia ulicznego, rekreacji wielopokoleniowej, aktywności seniorów). Miasto jest terenem recepcji modeli odmiennych od dawnych, tradycyjnych. To nowe, acz zróżnicowane społeczeństwo poprzemysłowe (pojęcie ogłoszone w 1973 roku przez Daniela Bella) — społeczeństwo informacyjne cechujące się przesunięciem akcentów ze sfer produkcji dóbr materialnych na inne kręgi. Taki stan rzeczy generuje m.in. schyłek izolacji poszczególnych warstw, w tym także izolacji kulturowej²⁰.

Postawy zmienności tradycji określił aksjomatycznie autorytet w tej kwestii, czyli Jerzy Szacki, mówiąc, iż „proces tworzenia nowych tradycji

17 Iwona Morawska, *Dialog kultur jako wyzwanie edukacyjne*, w: *Dialog kultur w edukacji*, red. Barbara Myrdzik, Małgorzata Karwatowska, Lublin 2009, s. 93–104.

18 Ibidem, s. 93.

19 Zob. Andrzej Nowicki, *Portrety filozofów w poezji, malarstwie i muzyce*, Lublin 1978.

20 Zob. B. Szacka, *Wprowadzenie...*, op. cit., s. 107–108.

wymaga [...] z jednej strony odwołania się do już istniejących tradycji, z drugiej zaś ich modyfikacji”, wskazuje na takie procesy zachodzące na polu tradycji, za Emilem Durkheimem, jak zanik autorytetu tradycji w czasach najnowszych²¹ czy pojmowanie samej tradycji jako transmisji społecznej²².

Jerzy Nikitorowicz opiera się na zjawisku transkultuacji²³ jako zasadzie takich przemian, a Maciej Czeremski i Jakub Sadowski, mówiąc o przyspieszonych procesach, stwierdzają za znaną tezę Roberta Wrighta, że

[w]yłonienie nowego sposobu interakcji w postaci komunikacji symbolicznej staje się impulsem do przemian technologicznych i społecznych. Te przeobrażają otaczającą człowieka rzeczywistość, która jest podstawą kształtujących rzeczywistość kulturową doświadczeń potocznych (pojawiają się nowe rodzaje typowych doświadczeń). Skutkiem tego zmienia się język, który z kolei znowu wpływa na technologię i strukturę społeczną²⁴.

Następuje ewolucja kulturowa, szybsza niż ewolucja biologiczna.

Amerykański naukowiec Eric von Hippel mówi o zwrocie w stronę nowego paradygmatu, o przejściu „od systemu zamkniętego, opartego na ochronie własności intelektualnej [...] w kierunku systemu otwartego, w którym własność intelektualna bywa udostępniana bezpłatnie”²⁵. Jako przykład należy wskazać na rozbudowujący się Park Śląski, poszerzający co roku swoje tereny zielone i rekreacyjne (nowy tor wodny, wyremontowana kolejka linowa „Elka”, plenerowe imprezy edukacyjne w Śląskim Parku Etnograficznym). Społeczeństwo śląskie wychodzi ze swoich zamkniętych stref „familoków” i blokowisk na place, rynek, ulice i do parków.

21 Jerzy Szacki, *Tradycja*, Warszawa 2011, s. 78.

22 Zob. ibidem, s. 102-110.

23 Zob. J. Nikitorowicz, *Pogranicze...*, op. cit., s. 94.

24 Maciej Czeremski, Jakub Sadowski, *Mit i utopia*, Kraków 2012, s. 29.

25 Grzegorz Gawron, Małgorzata Suchacka, *Przemysły kreatywne w miastach regionu postindustrialnego. Próba przybliżenia sytuacji województwa śląskiego*, w: *Miejskość i duch innowacyjności*, red. Krzysztof Bierwiaczonek, Marek S. Szczepański, Karolina Wojtasik, Katowice 2013, s. 85.

To wynik globalizacji, która poprzez zmiany nawyków zwraca myślenie mieszkańców w kierunku stworzenia twórczego miasta Richarda Floridy, opartego m.in. na migracjach, innowacji i konkurencji. Zachodzą wówczas nowe procesy: po dezurbanizacji następuje zjawisko reurbanizacji z nową klasą metropolitalną i jej potrzebami kulturalnymi²⁶. Obok wspomnianej Strefy Kultury można już w Katowicach odwiedzać Giszowiec, czyli odrestaurowaną dawną dzielnicę górniczą z jej typową niską i luźną zabudową jednopiętrowych domków²⁷ z ogrodami, karczmą i targiem. To tam — podobnie jak we wspomnianej dzielnicy Nikiszowiec — mieszczą się najdroższe obecnie mieszkania w rejonie wielkich Katowic, nie wspominając o nowoczesnych kwartałach z nową infrastrukturą handlowo-gastronomiczną i kulturalną (np. Tysiąclecie).

W micie istnieją dwa zbiory elementów: mityczne osoby, obiekty i działania oraz mityczne czas i przestrzeń²⁸. W opisywanym przypadku Śląska ten drugi czynnik ulega właśnie transformacjom dokonywanym przez inne już kręgi społeczne przynależne do innej kultury (warstwy technokratyczne, mieszczańscy przybysze, młodzież, członkowie rodzin z innych regionów kraju, turyści) niż tej generującej tradycyjne mity²⁹. I jeszcze dalej przebieg tych zjawisk, za Eleazarem Mielecińskim, Czeremski i Sadowski wyjaśniają: „mityczna transformacja jest najczęściej ukierunkowana w taki sposób, że prowadzi od niezróżnicowanej jedności do złożonej z opozycji wielości zgodnej z funkcjonującym w danej kulturze systemem klasyfikacyjnym”³⁰. Widoczne jest na Śląsku rodzenie się nowych kodów oddziałujących równolegle i wymiennie, „co prowadzi do specyficznych dla mitopoetyki zjawisk: powtórzeń, rozszczepień i geometryczności”³¹.

26 Bohdan Jałowiecki, Marek S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2006, s. 245, 271.

27 Według koncepcji „miasta-ogrodu” Ebenezera Howarda z 1898 roku.

28 Zob. M. Czeremski, J. Sadowski, *Mit i utopia*, op. cit., s. 108.

29 Zob. ibidem, s. 111.

30 Ibidem, s. 67.

31 Ibidem, s. 98, za: John Bierhorst, *Czerwony łabędź, Mity i opowiadania Indian amerykańskich*, przeł. Ludmiła Marjańska, Warszawa 1984, s. 12–17.

Wnikamy zatem w istotę tożsamości zbiorowej, należącej do form symbolicznych³². Skoro nowe procesy postprzemysłowe zaowocowały dialektyką innowacji³³ wobec tradycji, a baza wieloaspektowej pamięci kulturowej ewokowała nowe idee, to, o dziwo, zrodziła się nowa tożsamość śląska, hybrydyczna rzecz jasna, będąca palimpsestem w stosunku do istniejącej i bardzo żywej postawy konserwatywnej. Ta nowa tożsamość wykreowała się wskutek zauważalnej ewolucji właśnie w zakresie kultury.

Dokonana została w tym momencie dekonstrukcja śląskiego mitu³⁴, jeszcze nie całkiem wyrugowanego w obszarze ogólnopolskim. Argumentami na rzecz tego procesu są na przykład — w ocenie autorki — takie zjawiska jak likwidacja szkół górniczych, brak biletów na koncert barokowy Akademickiej Orkiestry Barokowej, konieczność rezerwacji biletów do NOSPR-u, rodzinne wyprawy rowerowe i wiele innych.

Widoczne jest działanie tzw. sektora kreatywnego³⁵, przejmującego dotychczasowe zadania/funkcje kręgów przemysłowych. W latach 70. powstały nowe modele socjalizacji skierowane w stronę aktywnego podmiotu oraz utworzono aksjomat zrównoważonego rozwoju nie tylko w sferze gospodarczej, ale także społecznej. Narodziła się więc zmodernizowana funkcja miasta jako przestrzeni kulturowej³⁶, co oznacza nie tyle skupienie różnych instytucji, lecz koncentrowanie kulturowych praktyk społeczności w ramach inaczej pojmowanego miasta³⁷.

Nowe kierunki przemian w regionie, nowe drogi rozwoju odmieniają Śląsk, kształtując go jako ziemię w pełni nowoczesną, przyjazną tak

---

32 Zob. Jan Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, przeł. Anna Kryczyńska-Pham, Warszawa 2015, s. 146.

33 Zob. ibidem, s. 289.

34 Zob. Simona Škrabec, *Geografia wyobrażona. Koncepcja Europy Środkowej w XX wieku*, przeł. Rozalja Sasor, Kraków 2013, s. 145–180.

35 Koncepcja znana w Polsce jako „przemysł kreatywny”, „przemysł kultury” narodziła się w Australii w latach 90. XX wieku, a w Europie zagościła, odkąd w Wielkiej Brytanii w 1997 roku Departament Kultury, Mediów i Sportu (DCMS) rozpoczął monitorowanie tego rodzaju działalności. Zob. ibidem, s. 86.

36 Zob. Ewa Rewers, *Miasto jako przestrzeń kulturowa*, w: *Przemiany miasta...*, op. cit., s. 83–94.

37 Zob. ibidem, s. 87.

współczesnym technologiom, jak i kulturze, odmienionej mentalności i innym akcentom (turystyka, rewitalizacja starych dzielnic miast i terenów przemysłowych, centra kongresowe i kompleksy parków przemysłowych, odnowa zabytków i tworzenie coraz to ciekawszych tras wycieczkowych wraz z miejscami rekreacji, obszary integracji rodzinnej i ogólnospołecznej). Niezwykle bogato przedstawia się oferta dzielnicowych domów kultury adresowana tak do dzieci, jak i starszych, z pierwszorzędną pozycją muzyki, czy zintegrowanych działań muzyczno-plastycznych. Widoczna jest szczególna intensyfikacja działalności seniorów, m.in. warsztaty w Bibliotece Publicznej, imprezy dla seniorów w okresie przedświątecznym, specjalne wycieczki organizowane przez PTTK.

Wszystkie te rozkwitające wszędzie inicjatywy są współfinansowane z funduszy Unii Europejskiej w ramach programów rozwoju regionalnego, nasila się też udział mieszkańców w projektach budżetu obywatelskiego. Restrukturyzacja stała się tu już faktem, ustabilizowała się nowa tkanka gospodarcza małych i średnich przedsiębiorstw, rozszerzyła prywatyzacja wraz z rozkwitem Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Śląsk nie jest już ani w społecznym postrzeganiu, ani w rzeczywistości regionem monokulturowego przemysłu, za to został mocno włączony w ogólnopolskie i krajowe sieci badawcze i eksperckie (Politechnika Śląska, Uniwersytet Ekonomiczny, Główny Instytut Górnictwa).

W strefie Katowic można wymienić bardzo wiele inicjatyw³⁸ oraz liczne projekty³⁹ powstałe m.in. na bazie Regionalnego Programu Operacyjnego „Promocja Turystyki”. W ostatnim czasie stworzono np. ponad 100 km nowych tras rekreacyjnych w ramach rozbudowy infrastruktury aktywnych form turystyki (Program Regionalny NSS) w Wojewódzkim

---

38 Np. ścieżka rowerowa i szlak kajakowy w Dolinie Wiercicy, gm. Janów (Katowice).

39 W ramach Dekady ONZ (2005–2014) Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju zrealizowano m.in. projekt hortiterapii *Zmysłowe zakątki* w Zespole Szkół Specjalnych w Katowicach, rozbudowę ścieżki dydaktycznej w śląskim ZOO w Chorzowie, budowę Domku Parkowego (Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej) w Śląskim Ogrodzie Botanicznym w Mikołowie. Ogółem w województwie śląskim w latach 2007–2013 z funduszy RPO-EFRR przeznaczono 1 mld 712 mln euro.

Parku Kultury i Wypoczynku (np. Parkowa Duża Pętla Rowerowa, Parkowa Ścieżka Zdrowia, Parkowa Miła, Rolkostrada).

2. **Palmy na rynku.** Wiadomo, że kultura jest komunikacją i „zawiera w sobie immanentny dialog”, którego idea zawarta jest w edukacji, co ostatecznie „pozwala stawać się w pełni świadomym i twórczym, zdolnym do aktywnej samorealizacji”⁴⁰. To skutki owych wielopoziomowych działań zarówno w sferze indywidualnej, jak i zbiorowej odzwierciedlają się w przeobrażeniach społecznych, w większej dywersyfikacji potrzeb, w akcentach nie tylko na kwestie materialne. Rodzi się moda na „bywanie” w sali NOSPR-u, odwiedzanie Muzeum Śląskiego w nowej odsłonie⁴¹ i licznych centrów kulturalnych, na wychodzenie z domu i uczestniczenie w wielu imprezach kulturalnych, w tym na koncertach „Silesii”.

W marcu 2017 roku została powołana do życia śląska megapolis⁴² — Metropolia Górnośląsko-Zagłębiowska, będąca nie tylko dowodem sprawności organizacyjnej samorządów, ale przede wszystkim obrazem zmian w mentalności tak mieszkańców, jak i lokalnych władz. Metropolia będzie ważnym terenem realizacji także nowych potrzeb kulturalnych w ramach sieci miast Górnego Śląska. Mowa tu nie tylko o ewolucji celów, ale także o rozwoju często do tej pory nieobecnych publicznie warstw społecznych — seniorów, ludzi mniej obeznanych z kulturą czy młodzieży. Nowo tworzące się na Śląsku i inspirujące innowacyjnie mieszczaństwo o wykształceniu zarówno technicznym, jak i humanistycznym, w nawiązaniu do aktywnej inteligencji lat międzywojennych, podnosi to posłannictwo i tworzy nowe rytuały, nowe kody symboliczne przejmowane i współistniejące z dawnymi. Wytwarza się nowa ludyczność miejska, o czym informuje w wynikach swoich badań Krzysztof Bierwiaczonek. Według niego udział w festynach i wydarzeniach plenerowych stanowi typowy sposób konsumpcji kultury w mieście, z predylekcją dla bogato urządzonego centrum

40 Jerzy Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, s. 25.

41 Drugi etap rozbudowy (dotyczący infrastruktury poindustrialnej) zakończono w 2017 roku. Muzeum zostało dołączone do Szlaku Zabytków Techniki.

42 Od 1 lipca 2017 roku obowiązuje rozporządzenie Rady Ministrów wskazujące Katowice jako centrum śląskiego megapolis.

miasta wobec propozycji galerii handlowych⁴³. O neomieszczańskim poziomie przejmowania wzorów w nowoczesności mówią autorzy w swoich analizach socjologicznych⁴⁴.

Na Śląsku najbardziej widoczne są inicjatywy w zakresie nowych i czystych technologii oraz ochrony środowiska w ramach sanacji i restrukturyzacji górnictwa⁴⁵. Wybitny śląski socjolog akcentuje wagę postaw dezintegracyjno-innowacyjnych pewnych grup społecznych⁴⁶ istotnych w tych transformacjach. Najbardziej wymownym symbolem tych wieloaspektowych przemian są właśnie owe cztery palmy na katowickim Rynku, pod którymi spotykają się mieszkańcy i wokół których zainicjowano już wydarzenia — ich powitanie na wiosnę i pożegnanie jesienią obok częstych jarmarków tematycznych.

Śląsk przechodzi już w niektórych aspektach do przyszłościowej postaci ponadnarodowej struktury korporacyjnej⁴⁷. Poza relizowaną już od lat rewitalizacją terenów poprzemysłowych⁴⁸ (Muzeum Śląskie w Katowicach i Strefa Kultury, kompleksy parków przemysłowych), odnową zabytków i tworzeniem nowych tras wycieczkowych wraz z coraz liczniejszymi miejscami rekreacji, obszarami integracji rodzinnej i ogólnospołecznej,

43 Zob. Krzysztof Bierwiazzonek, *W poszukiwaniu miejskości: pomiędzy miejskim centrum a galerią handlową*, w: *Miejskość...*, op. cit., s. 48, 52.

44 Zob. Kazimierz Krzysztofek, Andrzej Ziemilski, *Czynnik kulturowy w procesie modernizacji społecznej*, w: *Kultura a modernizacja społeczna*, red. Kazimierz Krzysztofek, Marek S. Szczepański, Andrzej Ziemilski, Warszawa 1993, s. 40.

45 Np. *Innowacyjny Śląski Klaster Czystych Technologii Węglowych* — Katowice GIG.

46 Zob. Marek S. Szczepański, *Od identyfikacji do tożsamości. Dynamika śląskiej tożsamości — prolegomena*, w: *Dynamika śląskiej tożsamości*, red. Janusz Janeczek, Marek S. Szczepański, Katowice 2006, s. 19–27. Szczepański w przypadku tego regionu wyróżnia pierwszą prędkość rozwojową „w cieniu kopalnianego szybu” oraz drugą — „autostrady wysokich technologii i enklawy regionalnej nowoczesności”.

47 Od 1996 roku istnieje tu największa w kraju Specjalna Strefa Ekonomiczna. Jest ona liderem wśród polskich stref ekonomicznych — składa się z czterech podstref i obejmuje obszar 2614 ha w 40 gminach w województwach śląskim, opolskim i małopolskim. Działa tu ponad 300 przedsiębiorstw, które stworzyły 70 tys. miejsc pracy. Najwięcej inwestycji dotyczy branży motoryzacyjnej. Zob. *Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna*: <http://ksse.com.pl/o-nas-1104> [dostęp: 26.09.2018].

48 Lokalny Program Rewitalizacji został uchwalony w 2016 roku.

wskazać należy na „rozrost kapitału ludzkiego i społecznego, zmiany w systemie wartości”⁴⁹. Ma tu miejsce przyswajanie i wytwarzanie przestrzeni poprzez kapitał kulturowy i nowo wprowadzane kategorie kultury, gdyż przestrzeń, za Łotmanem i Upieńskim, to trwała pamięć społeczeństwa⁵⁰.

Andreas Reckwitz wyodrębnił sześć elementów generujących miasto kreatywne⁵¹. Owym punktom odpowiadają nowe kierunki rozwoju Katowic takie jak:

- tworzenie dzielnic neobohemy (ul. Mariacka — centrum restauracji i galerii sztuki, popularna wśród młodzieży Fantasy Inn⁵²);
- nowe gałęzie przemysłu (Technopark Gliwice, Siemianowice, Sosnowiec); funkcjonujące w regionie klastry technologiczne⁵³ oraz liczne projekty⁵⁴ powstałe m.in. na bazie Regionalnego Programu Operacyjnego Promocja Turystyki;
- odmieniona kultura konsumencka — rozproszona, wielokrotnie występująca w postaci małych warsztatów produkcji rzemieślniczej (Skład Rzeczy Ładnych) czy też „małej gastronomii” skonstruowanej własnymi siłami („Artystyczna zupodajnia Okiem i Brzuchem”);
- ewentyzacja kultury wysokiej poprzez aktywną działalność muzeów generujących wydarzenia (Muzeum Historii Katowic, Biblioteka Publiczna i Biblioteka Śląska), wykłady i warsztaty dla seniorów wraz z licznymi kursami informatycznymi i języków obcych, coroczna Industriada, czyli Szlak Zabytków Techniki⁵⁵, interaktywne Muzeum Śląskie (działające od 2015 roku);
- zestetyzowane dzielnice miasta — renesans centrum (odbudowa rynku jako miejsca aktywnego wypoczynku zintegrowanego pokoleniowo,

49 G. Gawron, M. Suchacka, *Przemysły kreatywne...*, op. cit., s. 80–106.

50 Zob. B. Jałowiecki, M. S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń...*, op. cit., s. 351–373.

51 Zob. G. Gawron, M. Suchacka, *Przemysły kreatywne...*, op. cit., s. 97–98.

52 Jest to stylizowana na średniowiecze karczma, tzw. spółdzielnia socjalna w ramach Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej.

53 Tzn. skupiska przedsiębiorstw o określonym profilu działalności wraz z otaczającymi instytucjami, takie jak np. Śląski Klaster Dizajnu czy Euro-Centrum Klaster Technologii Energooszczędnych.

54 Zob. przypis 40.

55 Obejmuje on 36 obiektów dawnego przemysłu w 24 miejscowościach regionu.

transformacja dawnych robotniczych dzielnic Nikiszowiec w przestrzeń bardzo popularną turystycznie, ożywioną wieloma wydarzeniami kulturalnymi, program rewitalizacji podwórek, nowa dzielnica na granicy Koszutki i Siemianowic, restrukturyzacja rezerwatu Las Murckowski);

- architektura solitarna, spektakularna, jednorazowa, traktowana jako wyróżniki miasta (wspomniana Strefa Kultury, Szlak Moderny Katowice, nowy budynek Domu Kultury w Katowicach-Dębie z roślinnym dachem, Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Śląskiego, rozpoczęta w 2017 roku budowa nowego wieżowca KTW obok Spodka, budowa trzech nowych węzłów komunikacyjnego wraz z Galerią Libero, Centrum Kongresowe).

W moim przekonaniu ewolucja katowickiego śródmieścia może być przypisana do jednego z wymienionych przez Piotra Lorensa typów organizacji — jako przechodzenie w ostatnich latach od modelu kolonialnego (z centralnym placem jako sercem przestrzeni miejskiej) do projektu „praktycznego miasta”, czyli „opartego na wykorzystaniu zoningu i rozwoju systemów inżynierskich”⁵⁶. W procesie tym kultura, również kultura muzyczna, odgrywa niebagatelną rolę.

Ku zdumieniu i przychylności mieszkańców Śląsk jawi się coraz silniej jako tętniące życiem centrum kulturalne. Taki stan rzeczy uległ intensyfikacji od momentu starania się miasta o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury na rok 2016. Pojawiły się nowe, obok dawnych, prywatyzowane przez mieszkańców „przestrzenie ludyczne”⁵⁷ — festiwale, jak np. „Kocham Katowice” (od 6–9 września 2012) czy Katowice Music Colours Festival

56 Piotr Lorens, *Tematyzacja przestrzeni publicznej miasta*, w: *Przemiany miasta...*, op. cit., s. 103–124. Pozostałe modele to — model pięknego miasta (wielkie założenia urbanistyczne według wzorów barokowych i klasycystycznych), model postmodernistyczny (projekty i programy federalne według założeń polityki publicznej), model modernistyczny (formy policentryczne, z autostradami jako spoiwami całego systemu). Zonowaniem nazywane jest narzędzie oparte na „strefowaniu rozwoju całego ośrodka miejskiego i decydowaniu o możliwościach rozwoju w poszczególnych obszarach rozmaitych typów funkcji oraz form zagospodarowania”, zainicjowane w Niemczech w początkach XX wieku. Taki rodzaj „kodeksu rozwoju urbanistycznego” stymuluje harmonijny rozwój struktur miejskich, kształtowanie miasta jako systemu technicznego, segregację funkcji w mieście i powstawanie nowoczesnych centrów handlowo-biznesowych. Ibidem, s. 108.

57 B. Jałowiecki, M.S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń...*, op. cit., s. 410–426.

(od października 2017 roku). Funkcjonują one obok takich cyklicznych imprez, jak np. Górnośląski Festiwal Sztuki Kameralnej „Ars Cameralis Silesiae Superioris”, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej, Międzynarodowy Konkurs Dyrygentów im. Grzegorza Fitelberga, Rawa Blues Festival, Katowice JazzArt Festiwal, Silesian Jazz Festiwal, Zaduszki Jazzowe, OFF Festiwal (festiwal muzyki alternatywnej), Międzynarodowy Festiwal Filmowy „Ars Independent”, Festiwal Muzyki Świata Ogrody Dźwięków, Katowice Street Art AiR, Tauron Nowa Muzyka (festiwal prezentujący muzykę z pogranicza jazzu, elektroniki i rytmów tanecznych). W 2017 roku w Katowicach odbył się ponadto po raz pierwszy WOMEX czyli World Music Expo⁵⁸, który to festiwal otwierały sławne śląskie zespoły, m.in. Orkiestra „Aukso” z Tychów i grupa „nowej muzyki etnicznej” pn. Wołosi⁵⁹.

W 2011 roku powstała amatorska grupa wokalna Katowicki Chór Gospel Sound⁶⁰. Grupa ta organizuje i wspiera wiele wydarzeń muzycznych oraz religijnych, koncerty i festiwale muzyki chrześcijańskiej, akcje charytatywne i ewangelizacyjne. Ponadto, występuje w instytucjach publicznych, firmach oraz ośrodkach opieki. Liczne są także warsztaty gospel, które w 2016 roku przybrały formę Festiwalu Gospel bez Granic. W repertuarze Chóru znajdują się utwory typu gospel i negro spirituals, w tym utwory instrumentalne, a cappella oraz współczesne kompozycje gospel wykonywane w języku angielskim i polskim. Grupa koncertuje także poza regionem śląskim i opolskim (m.in. Gdańsk, Kraków, Lublin, Nysa, Nowy i Stary Sącz, Warszawa, Wrocław). Obecny skład zespołu liczy ponad dwadzieścia osób, czterogłosowy chór mieszany pod kierownictwem dyrygentki Jolanty Mítko oraz instrumentalistów: Artur Wypich — instrumenty klawiszowe, aranżacje, kompozycje, Maciej Chrobok — gitara elektryczna, Robert Lubowiecki — perkusjonalia, Beniamin Pilch — perkusja, Kuba

58 Zob. <http://katowicemusic.com/womex/> [dostęp: 5.06.2018].

59 To kwintet smyczkowy złożony z muzyków Akademii i górali z Beskidu Śląskiego. W 2010 roku zespół zdobył Grand Prix festiwalu *Nowa Tradycja*, a w 2011 — Grand Prix Svetozar Stracina dla najlepszego utworu world music w Europie. Zob. http://www.volosi-band.com/?page_id=1679 [dostęp: 5.06.2018].

60 Zob. <http://gospelsound.pl/> [dostęp: 5.06.2018].

„Woux” Wołkiewicz — gitara basowa. Od 2015 roku organizacja została zarejestrowana jako Stowarzyszenie Gospel Bez Granic.

Na Śląsku od 11 lat działa również Szlak Śląskiego Bluesa jako część programu Miasta Muzycznego UNESCO⁶¹. Z tej inicjatywy powstaje film dokumentalny o rozwoju tego gatunku muzycznego w Katowicach, od początków w kultowym klubie „Biały Słoń” w latach 60.

O gruntujących się potrzebach poznawania muzyki i uczestniczenia w wydarzeniach świadczy fakt zwiększania liczby sal koncertowych na terenie miasta i wzrastająca frekwencja. Widok seniorów i rodzin z dziećmi napawa nadzieją na przyszłość. Sposób uprawiania muzyki w Katowicach i miastach ościennych polegający na spotkaniach kultury „wysokiej” z popularną zdaje egzamin, pobudzając aktywność obywatelską, działając na rzecz integracji międzypokoleniowej i społecznej.

Przykładem przemian dawnych obiektów przemysłowych jest prywatna Galeria „Szyb Wilson” zorganizowana w odnowionych pomieszczeniach nieczynnej kopalni „Wieczorek” (Katowice-Janów), pełniąca funkcje wystawiennicze, gastronomiczne, edukacyjne i integracyjne. Jest to żywe miejsce wydarzeń w różnych stylach — od ludowej zabawy po warsztaty edukacyjne i koncerty muzyki klasycznej — wzmocnione zapleczem gastronomicznym nawiązującym do tradycji tej dzielnicy⁶². Katowice od niedawna posiadają własną trasę zabytkową szlakiem mieszczańskiej zabudowy w stylu modernistycznym⁶³, konstruktywny wymiar ma organizowany corocznie Ogólnopolski Zjazd Krystyn (z inicjatywy śp. Krystyny Bochenek, znanej zaangażowanej społecznie dziennikarki, senator). Szczególną frekwencją/uwagą cieszą się wszelkie i liczne koncerty jazzowe, nie tylko te organizowane w Akademii Muzycznej, ale również w innych miejscach (kluby jazzowe, NOSPR, Kinoteatr Rialto).

Niezwykle prężnie rozwijają się też akcje integrujące różne pokolenia (Akademia Aktywnego Seniora w Parku Chorzowskim wraz z wykładami,

61 Zob. <http://szlak-bluesa.pl/o-szlaku/> [dostęp: 5.06.2018].

62 Zob. <http://www.szybwilson.org> [dostęp: 5.06.2018].

63 Aktywne są także tzw. spacer historyczne organizowane m.in. przez szopienicką Fundację z Pasją czy Muzeum Historii Katowic.

wspólnymi spacerami, warsztatami i konkursami). Z kolei uruchomiony w 2015 roku program CitybyBike przyciągnął ponad 24 tysiące uczestników, dla których powstały nowe trasy rowerowe o długości 110 km (w 2017 roku rowery wypożyczono ponad 103 tysiące razy)⁶⁴.

3. **Miastem Kreatywnym UNESCO** w dziedzinie muzyki Katowice zostały ogłoszone w 2015 roku. Wspomniane powyżej wydarzenia i instytucje argumentują dobitnie zasadność tego tytułu. Obok aktywnej od 90-ciu już prawie lat (od 1929 roku) Akademii Muzycznej działa Filharmonia Śląska im. H.M. Góreckiego, słynny NOSPR, Kwartet Śląski czy Zespół Śpiewaków Miasta Katowice „Camerata Silesia”. Od niedawna działa także Katowice Miasto Ogrodów — Instytucja Kultury im. Krystyny Bochenek. Oprócz nich funkcjonują {OH!} Orkiestra Historyczna (od 2012 roku)⁶⁵, a także sieć uprawiających muzykę domów kultury i klubów muzycznych, a od 1983 roku działa zasłużona i prowadząca imponującą działalność upowszechnieniową Instytucja Promocji i Upowszechnienia Muzyki „Silesia”⁶⁶.

Niezwykle zasłużona dla miasta i regionu placówka ta prowadzi budzącą podziw intensywną działalność koncertową, popularyzatorską i edukacyjną przeznaczoną dla zróżnicowanego grona słuchaczy. Dzięki „Silesii” wielu ludzi zapoznaje się z muzyką klasyczną po raz pierwszy w życiu, jak wynika z rozmów kulturalnych. Pełni ona również rolę sceny promocyjnej dla młodych talentów.

Istotna jest współpraca tej instytucji z miejskimi i regionalnymi domami kultury, placówkami opieki społecznej, przedszkolami, pogotowiami opiekuńczymi, szkołami specjalnymi, ośrodkami kulturalnymi, kościołami różnych wyznań, a nawet ze szpitalami i więzieniami, ponadto z Teatrem

64 Zob. Portal internetowy NaszeMiasto: <http://katowice.naszemiasto.pl/tag/rowery-miejskie-katowice.html> [dostęp 28.07.2017]; AZ/MC, *Mieszkańcy pokochali rowery miejskie*, „Nasze Katowice”, listopad 2017, s. 2, https://www.katowice.eu/SiteAssets/miasto/gazeta-miejska/109_listopad_2017.pdf [dostęp: 3.06.2018] oraz *Rowerem przez Katowice. Przewodnik z 10 mapami miasta*, <https://www.katowice.eu/rowerem/PublishingImages/rowerem/trasy-rowerowe/przewodnik/2016%20Przewodnik%20Rowerowy.pdf> [dostęp: 28.07.2017].

65 Działa pod dyrekcją dr Martyny Pastuszki, od 2015 roku wydała trzy płyty CD.

66 Zob. <https://www.silesia.art.pl> [dostęp: 5.06.2018].

Śląskim, Biblioteką Śląską, Akademią Muzyczną i NOSPR-em, Telewizją Regionalną i Polskim Radiem Katowice. W zakresie organizacyjnym „Silesia” współpracuje z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz z Instytutem Muzyki i Tańca.

Rezultatem kooperacji z Muzeum „Nadwiślański Park Etnograficzny” w Wygiełzowie-Lipowcu i małopolskimi instytucjami kultury jest odbywający się w tymże muzeum Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej i Organowej, który funkcjonuje podobnie jak Ogólnopolski Konkurs Wokalny im. J. Kiepury czy koncerty Śląskiej Jesieni Gitarowej w Tychach. Ponadto młodzi artyści światowego formatu mogą koncertować dla śląskiej publiczności dzięki współpracy z międzynarodowym konkursem ARD w Monachium.

Przed każdym koncertem mniej doświadczeni słuchacze mają okazję wysłuchać krótkich prelekcji przygotowywanych przez absolwentów uczelni muzycznych w zakresie teorii muzyki i muzykologii, m.in.: Grażyna Brewińska, Aneta Iwan, Aleksandra Konieczna, Alicja Kotyl, Alicja Przytuła, Aleksandra Rudzka-Kurdyś, Lilianna Moll, Agata Szczyrba z seniorem prof. Leonem Markiewiczem na czele. Instytucja pełni opiekę promocyjną wobec szeregu ogólnopolskich artystów, biur organizacyjnych i jury konkursów.

Koncertów w roku można naliczyć ponad 1000, zarówno wybitnych postaci sceny muzycznej, jak i niedawnych absolwentów uczelni muzycznych w kraju i za granicą. W 2016 roku odbyło się 1046 wydarzeń muzycznych, w których uczestniczyło ok. 86 tysięcy słuchaczy⁶⁷. Każdy koncert „Silesii” cieszy się wysoką frekwencją, a na niektóre wydarzenia bilety z wyprzedzeniem zostają wyprzedane.

Jednostka kooperuje z wieloma śląskimi zespołami orkiestrowymi i kameralnymi (takimi jak m.in.: Airis String Quartett, Artis Trio, Kwartet Akademos, {OH!} Orkiestra Historyczna, Trio Śląskie, Orkiestra Kameralna „Aukso”, Śląska Orkiestra Kameralna) oraz z wykonawcami spoza rejonu śląskiego (Inter>Camerata z Wrocławia, Kwadrofonik, Polska Orkiestra „Sinfonia Iuventus”, Orkiestra Akademii Beethovenowskiej, Orkiestra

⁶⁷ Wszystkie dane statystyczne podane za materiałami Instytucji „Silesia”.

Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa „Sinfonietta Cracovia”) i z zagranicy (m.in. Chór Kameralny z Konserwatorium w Ostrawie, Janáčkovo Trio, Kwartet Labirynt z Ukrainy, Aris Quartett z Niemiec, Orkiestra Kameralna Arcata ze Stuttgartu, St. Petersburg Cello Ensemble).

Koncerty odbywają się także w innych miastach kraju (Chrzanów, Krynica, Libiąż, Nowy Sącz, Ożarów, Słupsk, Trzebinia, Zakopane) i za granicą (Koszyce, Lyon, Monachium Ostrawa, Saint-Etienne, miasta Czech, Litwy, Słowacji, Ukrainy). „Silesia” dokonuje także wymiany artystów z uczelniami z Czech i Ukrainy (Akademia Muzyczna we Lwowie im. M. Łysenki, Konserwatorium Muzyczne im. L. Janačka w Ostrawie, Konserwatorium Muzyczne w Koszycach). Należy zaznaczyć, iż wstęp na koncerty jest bezpłatny⁶⁸, gdyż placówka finansowana jest z budżetu miasta Katowice.

Oprócz tradycyjnych koncertów proponowane są wydarzenia szczególne — specjalnie dla dzieci organizowany jest cykl „Mamo, Tato chodźmy na koncert”, czy cykl „Muzyka — moja miłość” przeznaczony dla wielbicieli lżejszego repertuaru. Ponadto odbywają się koncerty specjalne — np. Nordalia, Pamięci Jana Pawła II, Technika i ekspresja, Muzyka i sacrum, Muzyka ponad granicami, koncerty poświęcone np. muzyce dawnej, koncerty chopinowskie czy koncerty dla młodzieży. „Silesia” organizuje szereg cykli koncertowych, m.in. Ogólnopolski Festiwal Promocyjny „Sierpień Talentów”, Wieczory klawesynowe „Marek Toporowski przedstawia”, Środa Młodych — „Silesia przedstawia”, „Szkice do opery — opera w pigułce”, „Arcydzieła muzyki kameralnej”, „Panorama pianistyki polskiej”, „Bliżej muzyki, bliżej siebie”. „Silesia” uczestniczy także w miejskim programie Promocja Młodych Twórców Kultury.

Koncerty poświęcone są także sylwetkom poszczególnych kompozytorów, zwłaszcza z okazji różnego rodzaju rocznic, a rok bieżący obfituje w koncerty utworów polskich twórców (Karol Kurpiński, Karol Szymanowski, Henryk Wieniawski). Charakter edukacyjny ma cykl „Portrety kompozytorów polskich”, a szczególna uwaga w 2017 roku została zwrócona na dzieło Feliksa Nowowiejskiego. „Silesia” zamawia także nowe utwory

68 Z wyjątkiem koncertu w Sali Kameralnej NOSPR-u, na który bilety dostępne są za złotówkę.

u polskich twórców w ramach programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (w 2017 roku u Pawła Pietruszewskiego), a w ramach projektu „Artysta — rezydent” Instytutu Muzyki i Tańca miało miejsce promowanie artystów i zespołów. Z kolei cykl „Muzyka na receptę” dedykowany jest seniorom.

Instytucja edytuje ponadto swój bezpłatny periodyk „Silesia prezentuje”⁶⁹ (pod redakcją Marka Brzeźniaka), w którym znajdują się omówienia minionych koncertów oraz zapowiedzi przyszłych wydarzeń. Celem redakcji jest poszerzenie wiedzy i świadomości słuchaczy. Z piśmem współpracują m.in. tacy wyspecjalizowani autorzy, jak Grażyna Brewińska, Marek Brzeźniak, Karol Rafał Bula, Magdalena Dziadek, Bożena Gieburowska, Aleksandra Konieczna, Magdalena Makaruk, Agnieszka Nowok-Zych.

Szerokie jest także spektrum słuchaczy — od zaangażowanych melomanów, seniorów (w ramach programu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „60+Kultura” oraz we współpracy z Uniwersytetem III Wieku), słuchaczy ze środowisk defaworyzowanych, po takich, którzy szczególnie interesują się muzyką dawną. W okresie od początku roku do sierpnia 2017 liczba słuchaczy wyniosła ponad 38 tysięcy. Koncertom towarzyszą wystawy plastyczne i konkursy dla dzieci, bardzo często w formule *inter artes* oraz multimedialne.

Głównym wydarzeniem organizowanym przez „Silesię” jest doroczny Międzynarodowy Festiwal Młodych Laureatów Konkursów Muzycznych odbywający się od 1991 roku. W ramach tej dwutygodniowej imprezy ma miejsce prezentacja wielu artystów, głównie młodszego pokolenia, m.in.: Piotr Banasik, Ewa Biegas, Agnieszka Bochenek-Osiecka, Marcin Dylla, Adam Greń, Wojciech Herzyk, Jarosław Kitala, Adam Klocek, Paweł Konik, Adam Krzeszowiec, Irmina Obońska, Anna Rechlewicz, Wojciech Stysz, Anna Trefon, Marcin Wyrstek, Ireneusz Wyrwa, Marcin Zdunik, Adam Żak.

Dyrektorką „Silesii” jest Ewa Kafel (od 2016 roku), która „przejęła pałeczkę” od wieloletniej poprzedniej prowadzącej instytucję Ewy Pawlik-Żmudzińskiej, inicjatorki wspomnianego festiwalu młodych talentów.

69 Bieżące numery czasopisma można znaleźć online: <https://www.silesia.art.pl/silesia-prezentuje> [dostęp: 3.06.2018].

W moim przekonaniu współczesny obraz Katowic dostarcza argumentów potwierdzających zachodzący w naszych czasach powolny proces transformacji świadomości obywatelskiej od sławnego rozróżnienia Ferdynanda Tönniesa na *Gemeinschaft*, czyli organicznie zjednoczoną wspólnotę na fundamencie obyczaju, tradycji, wiary i związków sąsiedzkich do zjawiska *Gesellschaft*, czyli zrzeszenia, stowarzyszenia stymulującego rozwój ról społecznych na podstawie umowy, prawa⁷⁰. Ten tok przemiany mentalności — zwracający się w kierunku dobrowolnych stowarzyszeń, zajęć w rodzaju wolontariatu, przebiegający już nie w znanych zamkniętych środowiskach, ale rozszerzający się na kształt rozchodzących się kręgów — to widocznie zaznaczający się aspekt na nowo kształtującej się społeczności Katowic.

Kultura stała się modna, dostrzeżono jej rolę aktywizującą, podnoszącą prestiż i zarazem przynoszącą zyski, nie tylko finansowe. Elementy te mają znaczenie dla akcji na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego, co przekłada się na wymiary czysto materialne, zdrowotne i innowacyjne.

BIBLIOGRAFIA

- Jan Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, przeł. Anna Kryczyńska-Pham, Warszawa 2015.
- AZ/MC, *Mieszkańcy pokochali rowery miejskie*, „Nasze Katowice” listopad 2017, s. 2.
- Henryk Barycz, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*, Katowice 1979.
- John Bierhorst, *Czerwony łabędź, Mity i opowiadania Indian amerykańskich*, przeł. Ludmiła Marjańska, Warszawa 1984.
- Krzysztof Bierwiaczonek, *W poszukiwaniu miejskości: pomiędzy miejskim centrum a galerią handlową*, w: *Miejskość i duch innowacyjności*, red. Marek S. Szczepański, Krzysztof Bierwiaczonek, Karolina Wojtasik, Katowice 2013, s. 35–58.
- Joseph Campbell, *Potęga mitu. Rozmowy Billa Moyersa z Josephem Campbellem*, oprac. Betty Sue Flowers, przeł. Ireneusz Kania, Kraków 2007.
- Przemysław Czapliński, *Poruszona mapa. Wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku*, Kraków 2016.
- Maciej Czeremski, Jakub Sadowski, *Mit i utopia*, Kraków 2012.

---

⁷⁰ B. Szacka, op. cit., s. 229–230.

- Grzegorz Gawron, Małgorzata Suchacka, *Przemysły kreatywne w miastach regionu postindustrialnego. Próba przybliżenia sytuacji województwa śląskiego*, w: *Miejskość i duch innowacyjności*, red. Krzysztof Bierwiaczonek, Marek S. Szczepański, Karolina Wojtasik, Katowice 2013, s. 80–106.
- Jack Goody, *Mit, rytuał i oralność*, przeł. Olga Kaczmarek, Warszawa 2012.
- Górny Śląsk na moście Europy*, red. Marek S. Szczepański, Katowice 1994.
- Bohdan Jałowiecki, Marek S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2006.
- Edward Kasperski, *Geopoetyka. Ku nowej poetyce przestrzeni — pierwszy krok w chmurach*, w: *Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni*, red. Daniel Kalinowski, Adela Kuik-Kalinowska, Małgorzata Mikołajczak, Kraków 2014, s. 21–40.
- Kazimierz Krzysztofek, Andrzej Ziemilski, *Czynnik kulturowy w procesie modernizacji społecznej*, w: *Kultura a modernizacja społeczna*, red. Kazimierz Krzysztofek, Marek S. Szczepański, Andrzej Ziemilski, Warszawa 1993, s. 5–50.
- Piotr Lorens, *Tematyzacja przestrzeni publicznej miasta*, w: *Przemiany miasta. Wokół socjologii Aleksandra Wallisa*, red. Bohdan Jałowiecki, Andrzej Majer, Marek S. Szczepański, Warszawa 2005, s. 103–124.
- Andrzej Majer, *Świadomość miasta — miasto w świadomości*, w: *Przemiany miasta. Wokół socjologii Aleksandra Wallisa*, red. Bohdan Jałowiecki, Andrzej Majer, Marek S. Szczepański, Warszawa 2005, s. 53–67.
- Małgorzata Mikołajczak, *Geografia wyobrażona regionu — wstęp do regionalnej komparatystyki*, w: *Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni*, red. Daniel Kalinowski, Adela Kuik-Kalinowska, Małgorzata Mikołajczak, Kraków 2014, s. 5–20.
- Iwona Morawska, *Dialog kultur jako wyzwanie edukacyjne*, w: *Dialog kultur w edukacji*, red. Barbara Myrdzik, Małgorzata Karwatowska, Lublin 2009, s. 93–104.
- Jerzy Nikitorowicz, *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*, Białystok 1995.
- Jerzy Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009.
- Andrzej Nowicki, *Portrety filozofów w poezji, malarstwie i muzyce*, Lublin 1978.
- Oblicza literackie Śląska*, red. J. Malicki, Katowice–Opole–Cieszyn 1992.
- Regionalizm a separatyzm — historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*, red. Maria Wanatowicz, Katowice 1996.
- Ewa Rewers, *Miasto jako przestrzeń kulturowa*, w: *Przemiany miasta. Wokół socjologii Aleksandra Wallisa*, red. Bohdan Jałowiecki, Andrzej Majer, Marek S. Szczepański, Warszawa 2005 s. XX–XX.
- Rowerem przez Katowice. Przewodnik z 10 mapami miasta*, online: <https://www.katowice.eu/rowerem/PublishingImages/rowerem/trasy-rowerowe/przewodnik/2016%20Przewodnik%20Rowerowy.pdf> [dostęp: 28.07.2017].
- Elżbieta Rybicka, *Geopoetyka (o mieście, przestrzeni i miejscu we współczesnych teoriach i praktykach kulturowych)*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. Michał P. Markowski, Ryszard Nycz, Kraków 2006, s. 471–490.
- Edward W. Said, *Kultura i imperializm*, przeł. M. Wyrwas-Wiśniewska, Kraków 2008.
- Barbara Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2008.

- Jerzy Szacki, *Tradycja*, Warszawa 2011.
- Marek S. Szczepański, *Od identyfikacji do tożsamości. Dynamik śląskiej tożsamości — prolegomena*, w: *Dynamika śląskiej tożsamości*, red. Janusz Janeczek, Marek S. Szczepański, Katowice 2006, s. 19–27.
- Simona Škrabec, *Geografia wyobrażona. Koncepcja Europy Środkowej w XX wieku*, przeł. Rozalya Sasor, Kraków 2013.
- Władimir N. Toporow, *Miasto i mit*, wybrał, przełożył i wstępem opatrzył Bogusław Żyłko, Gdańsk 2000.
- Zbigniew Zielonka, *Śląsk, ogniwo tradycji. Rozważania o historii i kulturze*, Katowice 1981.
- Bogusław Żyłko, *Wstęp tłumacza. Miasto jako przedmiot badań semiotyki kultury*, w: Władimir Toporow, *Miasto i mit*, wybrał, przełożył i wstępem opatrzył Bogusław Żyłko, Gdańsk 2000, s. 5–27.
- Galeria Szyb Wilson*, <http://www.szybwilson.org> [dostęp: 5.06.2018].
- Gospel Sound*, <http://gospelsound.pl> [dostęp: 5.06.2018].
- Institucja Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia”*, <https://www.silesia.art.pl> [dostęp: 3.06.2018].
- Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna*, <http://ksse.com.pl/o-nas,31> [dostęp: 3.06.2018].
- <http://katowice.naszemiasto.pl> [dostęp: 5.06.2018].
- Szlak Śląskiego Bluesa*, <http://szlak-bluesa.pl/o-szlaku/> [dostęp: 5.06.2018].
- VOŁOSI — official website*, <http://www.volosi-band.com> [dostęp: 5.06.2018].
- WOMEX — Katowice City of Music*, <http://katowicemusic.com/womex/> [dostęp: 5.06.2018].

STRESZCZENIE

Katowice — Miasto Kreatywne Muzyki UNESCO na przykładzie Instytucji Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia”

W artykule zostały przedstawione teorie miasta jako mitu (Toporow) wraz z jego transformacjami, tezy dotyczące geografii wyobrażonej (Said) oraz geopoetyki kulturowej jako podłoża najnowszych przemian kulturowych i muzycznych Katowic. Procesy tworzenia się nowych kodów symbolicznych, poczynań restrukturyzacji i rewitalizacji postprzemysłowych obiektów i dzielnic determinują ogląd miasta jako centrum

ABSTRACT

Katowice—a UNESCO Creative City of Music as Exemplified by the “Silesia” Institution for the Promotion and Dissemination of Music

In the article, the author presents theories of the city as a myth (Toporow) with its transformations, as well as theses concerning imagined geography (Said) and cultural geopoetics as the basis for the most recent cultural and musical transformations of Katowice. The emergence of new symbolic codes, restructuring, and regeneration of post-industrial facilities and neighbourhoods determine the view of the city as

kreatywnego (za Reckwitzem). Widoczne jest to zwłaszcza w sferze kultury, a najbardziej w dziedzinie muzyki (portrety wybranych zespołów, festiwalu i projektów), na czele z Instytucją „Silesia”. Prezentowane argumenty unaoczniają główną refleksję tekstu dotyczącą dokonującej się w obecnej dobie transformacji świadomości obywatelskiej, od sławnego rozróżnienia Ferdynanda Tönniesa na *Gemeinschaft*, czyli organicznie zjednoczonej wspólnoty na fundamencie tradycji, wiary i związków sąsiedzkich, w kierunku zjawiska *Gesellschaft*, czyli zrzeszenia, stowarzyszenia powstałego na mocy umowy społecznej.

SŁOWA KLUCZOWE: Katowice, Śląsk, geopoetyka kulturowa, mit miasta, globalizacja, kultura muzyczna, Instytucja Promocji i Upowszechniania Muzyki „Silesia”

a creative centre (after Reckwitz). This is particularly evident in the sphere of culture, specifically in music (portraits of selected ensembles, festivals and projects), including the work of the “Silesia” Institution. The arguments presented by the author illustrate her main reflection concerning the current transformation of civic consciousness, from Ferdinand Tönnies’ famous *Gemeinschaft*, i.e. a community organically united on the basis of tradition, faith and neighbourhood relations, towards *Gesellschaft*, i.e. association based on a social contract.

KEYWORDS: Katowice, cultural geopolitics, the myth of the city, globalization, musical culture, Institution of Promotion and Dissemination „Silesia”